AFORISMY

SKROMNÉ MYŠLÉNKY

Od Jana Nerudy

1 Dle pověsti, že Shakespeare před divadlem držíval koně příchozích, nazývali se v Londýně lidé téhož zaměstnání „Shakespeares' boys" až do předešlého století. Škoda, že výraz „Shakespeare-Jungen" nebyl zachován vykládajícím ho a analyzujícím Němcům.

2 Kdysi mne nesmírně dojalo čtoucího, že Shakespeare a Cervantes zemřeli v týž den, — člověk už bývá tak někdy podivného rozmaru. Filosofoval jsem tenkrát velmi mnoho panteistického o smrtelnosti duchem prodchnuté matérie, byl jsem velmi nešťasten a neukonejšil se dříve, pokud mne náhodou nenapadlo, že bude smrt obou pro dějiny *vesmíru* as tolik, mnoho-li byla pro dějiny české událost, že mně v domácnosti mé skonali v týž den stehlík a morče.

3 Máš-li nějakou myšlénku, směle ji vyslov, snad se ti přec jednou podaří, že uzná lidstvo prioritu některé myšlénky tvé. Lidstvo má již jednou neštěstí to, že musí myšlénku tisíckráte zrodit, než vejde tato jedinkrát v plné vědomí jeho. Idea vznešené smírnosti lidstva jest zajisté alespoň tak stara jako válka a bratrovražda sama; přec však považuje se abbé de St. Pierre teprv za jejího tvůrce.

4 Nejdříve cítíme, že jsme, nato cítíme, že myslíme, pak teprv *myslíme, že jsme.* Cogito, ergo sum!

5 Směšná výčitka, že literatura naše neposkytuje potravy kruhům aristokratickým! Což je někde také zvláštní literatura pro mrtvé nebo umírající?

6 Muž by měl mít alespoň každých pět neb šest let pří-

ležitost, aby se odebral někam do samoty a tam se vyplakal. Pak by přišel zpět posilněn k dalším bojům a duševně i tělesně zdráv, — protože neponížen.

7 Nejohnivější touhu po svobodě má otrok a nejohnivější touhu po lásce má nešťastně milující. Jaké bychom to slyšeli písně, kdyby otrok a nešťastník zpívali! Ale pomyslete so bě, prosím vás, píseň skřivana, který se buď bojí, buď ostýchá, nebo dokonce stydí.

8 Člověk se učí stále a stále se mění, proto také není tolik nesmyslu, mnoho-li se zdá, ve větě, že děti vychovávají sobě rodiče své.

9 Pomluva nepřítomných je hlavní částí našich rozprav. Kdyby se veškeré lidstvo sešlo na jediném místě, nevědělo by brzy o čem mluvit.

10 Hloupí lidé nejsou mně tak protivni jako ti, kteří mají myšlénky *dlouhé.*

11 Básník cítí se hloupým nejspíš tenkráte, když má napsat nad prostičkou lyrickou písní titul.

12 Při novějších francouzských dramaticích napadá mne vždy otázka, zdaž jsou to *povahy*, které oni líčívají, berouce předměty her svých z moderního světa pařížského. Ve světě tak vyvinutém jsou místo povah jen samé konglomeráty.

13 Každý satirik vylítne v svět jako mladý orel. Znenáhla se mu pírko po pírku podváže přátelstvím a ohledem, znenáhla nemůže více pro životní zkušenosti hledět dosti ostře do slunce prvotního svého ideálu, znenáhla rozmrzuje se tím, že nevidí výsledku z práce své, a nakonec vrátí se domů jako zmoklá slepice.

14 Zkusil jsem toho na sobě, jakmile ovládne člověkem

spokojenost a z ní plynoucí pohodlnost, že ztrácí pud k pokroku. Spokojenost je duševní smrt spisovatelova. Narcis má pravdu, že jen tenkráte, když „se něčeho zbavit chcem, stane se z toho kniha".

15 Spisovatel, který poznal, že maličkostí, kterou sám napolo odsuzuje, proráží, něčím velkým ale, do čeho skutečně sílu vložil, ne, je opravdovým snahám již provždy ztracen.

16 Stejni jsou celkem lidé a stejné mívají osudy. Spisovatel ale, který popisuje to, co sám *také* zažil, nedojde nikdy slávy spisovatele umělce. Spisovatelovo právo vztahuje se vlastně jen na to, co nikdo *před* ním nenapsal. Více sluší vyhýbati se *zdání* plagiátu nežli plagiátu samému.

17 Často domníváme se býti velcí psychologové a podkládáme nepatrným činům svých bližních, vztahujícím se k nám, motivy velké, kdežto bychom vlastně poznati měli, že čin ten vyplývá třeba z úplné lhostejnosti k osobě naší.

18 Slepý může se potěšit zvuky a plastičností forem, pro něho je hudba a řezbářství, hluchý může se potěšit světlem a barvou, pro něho je malba; dramatická poezie však, představovaná *krásně* i *pravdivě*, lahodí všem smyslům najednou a také duševním rezonancím všech smyslů. Zde působí harmonie všeobecná a člověk cítí harmonii tu v sobě, cítí se býti *celým* člověkem.

19 Prostá, jednoduchá árie je jako nahá socha. Sochu mám ale vždy nejráděj nahou, a má-li šat, ať má jen lehký, řecký, k formám přirozeně přilehající. Italské kudrlinky a německý naškrobený krejzlík jsou stejně protivny.

20 V básnické gastronomii pronesl snad Emanuel Geibel nejlepší větu, řka, že vavřín je stejně hořký pro toho, kdo ho dosáhl, i pro toho, kdo ho nemá.

21 Zpíváš s rozechvěním novou árii a na starší, která tě

dříve rozechvívala, sobě ani nevzpomeneš, ano tato je ti i protivna. Opisuješ se zanícením do tobolky své novou milostnou píseň básníka, která tě nyní rozechvívá a povznáší, a píseň předtím opsaná dívá se na tebe již hluše a prázdně. Je to nestálost? A máš se divit, když vedle nové árie v hrdle, vedle nové básně v zápiskách také v srdci svém najdeš jiný obraz, jinou lásku?

22 Takzvané „zmařené existence" jsou myslím právě oním kvasem, který rozvoj lidský posunuje dál. Kdyby byli náhle všichni lidé „zmařenými existencemi", vypukla by obrovská revoluce a společenské poměry, k jichž nápravě směřujem, byly by náhle vyrovnané.

23 Německá a italská dramatická škola! Prvnější vyznačí zcela přísně akademicky kamenným náhrobkem, kdo tam dole *pochován* leží; italská škola ale vystaví osobu tu živou i se všemi krvácejícími ranami jejími, a my nezapomenem obrazu takového nikdy.

24 Nedivme se, že je u nás tolik oustní i jiné kritiky! Vždyť jsme národ mladý a mládí rádo filosofuje, miluje, nenávidí i kritizuje.

25 „Máte mnoho učených, velmi učených lidí, ale žádný z nich nemá ruce řádně umyty," pravil jistý Francouz k nám a o nás a vyznačil slovy těmi obrovský rozdíl mezi vzdělaností a civilizací. Co se mne týče, civilizaci dal bych vždycky přednost. Vzdělanost pravá sáhá příliš hluboko, jest a zůstane vždy jen předností nevydělávajících, světu napolo odcizených jednotlivců, civilizován ale může být národ *celý*.

26 Náhle stáváme udiveni při takovém případu, kdy na některého, posud zcela neúhonného člověka sype se taková spousta špatných pověstí, jako by byl zrcadlem pekla. Kolik as vlastních zárodků k špatnosti, dušených buď přízní okolností, buď nedostatkem odvahy, dřímá v lidech,

kteří pověsti ty rozšiřují! Vše špatné, kteréhož by se konečně sami také dopustili, věří lehce o jiných.

27 Jsem nejráději v společnosti, kde pohlaví je v rovnováze, totiž kde jsou mužští právě tak zajímavi jako přítomné ženštiny. Obyčejně ale nadvládá nad duchaplnost zábava jen lehce smyslná a v příjemné smyslnosti mají ženštiny vždy rozhodný vrch.

28 Děvče vybírající sobě manžela mělo by míti chladnost psychologa. Během let přibírá na sebe všechny ošklivé vlastnosti, které její muž má; s vlastnostmi dobrými není takové nebezpečí.

29 Jsou lidé, zvláště matematičtí géniové, kteří nejen tvrdí, ale i sami věří, že nemají smyslu pro poezii a krásy poetické. „Nemám smyslu pro poezii," pravil mně kdys jeden z nich, „musím se ale přece přiznat, že se mně někdy po ní *stýská* a že lituji své bezcitnosti, jakož se i nejzkostnatělejšímu starému mládenci a muži misogynií nejvíc trpícímu po lásce stýskati někdy *musí*."

30 Nanejvýš nebezpečné je v literatuře systematické odstrkování skutečného talentu. I největší talent, konečně uvěřiv v nedostatečnost svou, ustane v namahání svém a myslí sobě: „Čehos velikého nedokážu a prostředností nepomohu," a nedělá pak z pýchy raději praničeho. Pýchu tu ale musí mít každý génius, sic by ani nebyl géniem.

31 Blazeovanost lze měřit nejlíp dle výsledku čtení. Prostě požívajícího čtenáře baví celá kniha, rafinovaného ta či ona umělecká část její, blazeovaného zachvátí v nejlepším případu ta či ona řádka, jediný snad obraz, jediné slovo.

32 Již dosti často vyřčeno, že je chybou, že se u nás tak mnoho lidí zná osobně. Jsme blízko při sobě, a přece netvoříme rodinu. Závidí jeden druhému, nevěří jeden v druhého mravní a duševní velikost, uvěří rád, kdykoli se něco

špatného nebo aspoň směšného o milém druhu vypravuje. Ano jsou i lidé, kteří to mají za zcela nepřirozené, že například český spisovatel nekrade.

33 Jen nezkušený mladík, jenž především a vždy chce jen bořit, může se domýšlet, že mohl by žít v nepřátelství se světem celým a nestarat se ani o nepřátelství to. Muž hledí vždy již postavit něco pozitivního, a proto hledá vždy pomocníků a hledí nepříznivce buď v příznivce zvrátit, buď je jinak neškodnými učinit.

34 Květinu utrhnu jen s velkou nechutí. Když se ruka po květině natáhne, zdá se mně vždy, že se tato strachem choulí, že se ale plně rozvírá, když ji jen políbit chci.

35 Vždy se mně zdá, že syn v prvních dvou desítiletích bývá průměrně otci podobnější než matce, později pak že něco z matčiny tvářnosti přijímá; děvčata ale že jsou z počátku podobny ženě matce, později muži otci.

36 Hindu stavěl moudrosti chrámy a zevnějšek jejich ozdobil obrazy opic a tatrmanů. Neseznal jsem ani jediného „mudrce“, který by mně nebyl býval komickým; moudrost je vždy trochu hrava a podivínská.

37 „Kdož mluví, místo aby žvatlal, kazí zábavu,“ praví pařížské přísloví. Hluboký je opak: Kdo žvatlá, místo aby mluvil, kazí řeč!

38 Schopenhauerián přede mnou stěžoval sobě jaksi na důkaz své přežilosti, že ho již ani Schopenhauer netěší. Bláhový zapomněl, že jako tělesní částka člověka za jistý počet let se zcela vymění, musí se zároveň vyměniti stránka duševní. Jednou se najíst nestačí pro celé živobytí!

39 Jistá kritika pochovává zaživa. Nejdřív hodí spisovatele do hrobu a zasypají ho blátivými hrudami, a pak teprv spisovatel umře.

40 Jsou okamžiky v lidském životě, ano hodiny a dny, ve kterých se člověk ve pravém smyslu slova rozechvívá, aniž by věděl proč. Prsa se šíří a ouží, skráně bijí zimničně, duchem to probíhá hned jako hrůzná kletba, hned jako píseň k pláči. Žaloval bys na sebe a zase na jiné, a přece nenalezáš viny; cítíš zimniční sílu na vykonání největšího, a již sám počátek práce se ti hnusí. Podepsal bys povznášející smlouvu s nebem, ale také s peklem; než bys však sáhnul k péru, klesnula by zase ruka. Člověku se zdá, že vzduchem se vznáší, a přec má zas olovo ve všech oudech. Zimničné ty doby jsou neskonale trapny a zase nesmírně oblažující; člověk zdá se samu sobě větším ve zlém i dobrém, přál by sobě věčně žít, vítal by ale také chlad, jaký smrt tělem šíří. Je to ohňostroj vypálený o hodině duchů, hned brilantní plameny a hned zase hluboká tma. Nebuď v takových okamžicích nikdy sám, sic vytáhneš ze samé radosti nad životem bambitku — a srdce již dotlouklo! Pocit ten rozechvívající je totožný s hlavničkou samovrahů.

41 Všechna velikost ženská je jen relativní. Ba i v nejženštějším jsou přečasto mužskými překonány a mužský dovede být například mnohem větší koketou než ženská.

42 Někdy se také lidé hádávají, kdo je větší: učenec, politik nebo básník. Pánové! Učenec stojí na hlavách všech předcházejících ho učenců, politik na okolnostech, poměrech a pomůckách, básník stojí sám o sobě a platí *jenom* dle toho, čím je *sám*.

43 Dobrým autokritikem bývá mladý, začínající spisovatel proto, poněvadž cítí ještě plně individualitu svou a dle toho ví, dovedl-li ji cele podat. Když v pozdějších letech z individuality své jiným popouštět musíme i sami jiných živlů přiberem již bez té mladistvé síly, která cizí mění na zcela své, strávíme měřitko a nemáme více autokritiky přísné.

44 Literární historikové někdy se diví, že revolucionářští básníci, totiž takoví, kteří písněmi svými vybízeli k boji za

svobodu, za práva národu a opravu společenských poměrů, náhle umlknou neb zkrotnou, když boj takový skutečně nastal. Za prvé přehluší bouř každý klepot lidského srdce, za druhé neztrácí básník nikdy víru v poctivost lidskou, a vidí-li nastupování dráhy dobré, je již přesvědčen, že věci skončí i bez další pobídky dobře, a za třetí: člověku se zmaří tak mnoho snů, že vyplní-li se jen *částka* snu jednoho, je již spokojen.

45 Kdo miluje více krásu duševní nežli krásu těla, miluje zajisté stáleji. Neboť krásna je duše dle myšlének, dle jakých život svůj řídí a na svět se dívá, a jsou myšlénky, které od počátku lidstva kvetou a nikdy kvést nepřestanou, jsou krásy stálé. Kdo povznese se na porozumění kras věčných, je člověkem stálým.

46 Augier napsal starého demokrata Giboyer, který mravním blátem se pošpiňuje, duševní síly své mrzce zaprodává, jen aby stěženým penízem odchoval syna svého, nádějnou podporu demokracie budoucnosti. Blátivá ta myšlénka má něco úžasně velkolepého do sebe. Za vítězství příštího pokolení! Zdaž u nás nezhynul mnohý talent spisovatelský, rozdrobující sílu svou v práci nádenické, působící jen maličkostmi sterými, jen aby udržel se v českém lidu proud živý, jehož pomocí mohly by se rozvinout talenty příští leskle a plně!

47 Bohužel, že je řeč mnohému herci jen proto dána, aby pomocí její povahy zamlčoval.

48 Na počátku duševního života svého rád by člověk četl všechny knihy a studoval všechny lidi, později vidí, že málo těch kněh mu zůstalo provždy milých a málo těch lidí provždy věrných. Omrzí seznamování se. S urážející až lhostejností beře se kniha do ruky a zachází se s neznámými.

49 Hnusí se každá myšlénka, která je kulata. Myšlénka

má býti jako dýka: na jedné straně tenká a ostrá, tak aby mocně jako blesk zajela do živého masa; na druhé straně má býti rukověť z jeleního parohu, jehož vysedliny tisknou se měkce do ruky tak, aby vedoucí ji měl úplné vědomí směru i síly.

50 Jsou lidé, kteří píšou knihy, a jsou lidé, kteří *jsou* kněhami. Prvnější jsou lepší v kněhách svých než v životě. Do kněh svých snaží se vložiti všechny přednosti rozumu a srdce, kterých v životě buď z ostýchavosti, buď za jinou příčinou zamlčují. Spisovatel v životě mezi tuctové lidi náležející objeví se někdy v spise svém co zcela slušné, ano i pozoruhodné individuum. Mně jsou ale milejší lidé, kteří jsou hned v životě individua.

51 Kyrilské písmo nenávidím. Psáno podobá se mně stejným, donekonečna ubíhajícím vlnám; tištěná řádka připadá mně ale jako řada šibenic, z nichž na každé visí mrtvola nějaké slovanské myšlénky.

52 Jsou úsměvy, které mohou rozdráždit až k šílenému vzteku. Například úsměv „znalce hudby", „znalce malby" a jiných „znalců", kterým jde kontrapunktní hříčka nad pěknou melodii, rafinement v umění nad přírodu. S jakou duševní převahou ušklíbnou se, když prostý člověk řekne při takzvané duchaplné skladbě, při svémravném obraze, že se nudí. „Nerozumí tomu!" šeptají cele šťastni. Pravý umělec uznává ale každého zdravého člověka za schopného soudce, a kdo je opravdu Molièrem, podrobí se i soudu prosté kuchařky. Úsměv znalců podobá se pustému úsměvu veřejné nevěstky, s jakým dívá se tato při panenském pohřbu na bílý fábor vlající z věnce.

53 Duchaplnost nemůže se ovšem nikdy koupit, *našetřit* ale může se dojista. Kdyby to lidé věděli, nebylo by tolik závisti naproti sousedům duchem více vynikajícím a nebylo by tolik zvířeckosti. Závidět ducha jeť právě zvířeckost.

54 Nátura opravdovou noblesou se vyznamenávající ani nedovede být někdy špatná. Biblické vypravování o sviních ďábly posedlých zdálo se také mně být vždy alegorií velmi důmyslnou.

55 Mělo by se také mluvit o krátkozrakosti citu a rozumu. Jsou lidé, kterým oči se zalévají slzami pohnutí, pohlížejí-li na události malé, větších a vzdálenějších ale chladně snesou, a jsou lidé, dobří, rozumoví pracovníci en gros, nešikové en detail.

56 Dost často slyšíš od lidí obmezených výčitku, že kritika v umění vždy šíře mluví o věcech vadami trpících než o věcech bezvadných. Mělo by prý se mluvit o obou stejně obšírně. Hlupci ti nevědí, že kritika může být jen tam, kde jsou vady, že odmlčuje se zcela tam, kde není vady, kde je harmonie, zkrátka kde je krása, která sama pravidla dává. Místo kritiky zde nastoupil by pouhý popis, věc to úplně zbytečná. Popište například krásnou báseň! Řekl-li jsem, že je něco krásné, řekl jsem vše: báseň si přečtěte, skladbu si poslechněte, na sochu se podívejte!

57 Ukažte mně veškerou literární pozůstalost básníkovu (totiž básníka do posledního dne činného), a zmýlím se sotva, hádaje na příznivost poměrů jeho životních. Nezůstalo-li po něm pranic, neměl v životě zajisté také pranic.

58 Pravda, je rozdíl v lidech: jsou sprostí a vznešení — pouhý uhel a zas démant: tento krášlí, onen špiní. Avšak uhel i démant jsou ze stejné hmoty a záleží jen na tobě, abys se nepošpinil. Přiveď sprostý uhel lidský k příležitosti, ve které by se pro cos šlechetného až k náruživosti rozohniti mohl, a bude hořet tímtéž plamenem jako ušlechtilý démant.

59 Jakož dlouho trvající komika stává se znenáhla nudnou, nabývá zas i nejopravdovější věc délkou vždy trochu ko-

mičnosti. Kdyby byla věčnost trváním v jediné formě, a ne věčnou změnou, byla by vrcholem vší komiky, byla by úšklebkem nahé, z hrobu vykopané lebky.

60 „Vypsal se," řekne se o spisovateli a říká se to jaksi s potěšením; takto mluvící ale ani neví, z čehože se vypsal, zda z myšlének, zda z citů. Kdyby se byl z myšlének vypsal, nebyl by více zdravým člověkem, kdyby se byl z citů vypsal, nebyl by živ, a v obou případech by nepsal vůbec ničeho, a nemohli byste tedy poznávat, zdali se vypsal. Vypsat se může spisovatel psát *musící* jen z *chutě*, z ničeho jiného, a stalo-li se tak, je to vinou poměrů, obecenstva. Ovšemže vidět bankrotáře je vám pohled stokrát milejší než na člověka se vzmáhajícího.

61 *Pouhý* lyrik! Mně připadá takový vždy jako housle; tyto musí být zcela duty a prázdny, aby vydávaly zvuk dobrý a dojemný. A je-li lyrik jak ty housle, víš již, jak s ním zacházet; neobratná ruka z nich vynutí pronikavě protivný zvuk, pěst je rozdrtí provždy.

62 Babské je to pravidlo, že o mrtvých nemá se jinak než dobře a přátelsky mluvit! Což se stal již proto mým přítelem, že hnít počíná? Což jsem zápasil s někým zaživa jen proto, že vůbec *živ* byl, nebo spíše zápasil jsem s činy jeho, chránil dle přesvědčení dobrý princip jakýs naproti jeho principu zlému!? Což je vše již smrtí napraveno a příklad závadný stal se *náhle* neškodný? Nekárá i morálka, i historie činy a náhledy před tisíci let se naskytlé? Či snad bolí moje nepřátelství mrtvého víc než živého? *Jen to* mám nad hrobem zamlčet, co bych živému říci se byl neodvážil, jemu vytknout nesměl, nemohl, nic jiného! A ani to neplatí vždy! V ostatním buďte vždy *stejně* přísni, a chcete-li mít vůbec jakou šetrnost, chcete-li, aby vládla opravdu láska, prokažte ji živým. Ti cítí bolest i radost, těm vy ale popřejete spíše vždy bolesti než potěchy; jste hurónY naproti živým a *hrajete si* na křesťany u mrtvých! Babská lež jest vaše humánnost!

63 Prostá příroda je matkou samolibosti. Podívejte se na hlať, na malou bylinku s tím pírkovým lístkem a aksamitovým kvítkem, a seznáte, že každý kousek životem obmyšlené hmoty snaží se celou silou života svého, aby rozvil se na formu nejrozkošnější. Když té rozkoše dosáhne, zase tuhne, zmírá; za krásu dal život.

64 *Suma* citu v jednotlivém člověku je vždy stejna. Emigrant například zahoří obyčejně v cizině tím vřelejší láskou k vlasti, z druhé strany ale, poznávaje i cizí vlastnosti a odvozuje pak paralelou všeobecné zákony humánních snah, stává se zase zároveň vždy více a více světoobčanem.

65 Mnozí „důmyslní" lidé mají velkou radost z toho, že prý se člověk vždy víc a více od přírody emancipuje. Vzdalování se od přírody bylo by fyzické chřadnutí, úplné odloučení byla by smrt!

66 „*Konečné*" výsledky všeho lidského myšlení možno pronést větami krátkými, jednoduchými. Básník měřící nitro své nalezá v něm celý svět rozmanitých zákonů; astronom ale, měřící svět šírý, vidí, že vesmír řídí se dle zákona jediného, prostého. *Konečné* myšlénky! V poslední, generální myšlénce zdravého člověka je zahrnuta veškerá filosofie jeho života, v posledním slově básníkově je úplné vyrovnání jeho mezi osobní fantazií a životní skutečností.

67 „Samolibec je člověk protivný, hoden opovržení," dí fráze. Dobře! Hloupý člověk má mnoho vad, nedovede je ale odstranit. Moudrý člověk má tytéž vady, zná je ale, dovede k odstranění toho, proč se sám sobě nelíbí, pracovat, a činí-li tak, je sobě i pokroků těchto vědom, cítí se býti opravdově moudrým a líbí se sám sobě vždy víc a víc. Samolibec ale „je člověk protivný, opovržení hoden". Tak to máte s frázemi!

68 Člověk neužije ani zábavy, ani odpočinku, když ví napřed minutu, ve které jedno neb druhé končí.

69 Myšlénky mnohého spisovatele hrají v barvách nejkrásnějšího opálu a jsou také jako opál: vnitřní dutiny, někdy dost nepatrné, vykouzlejí celou tu krásnou hru.

70 Vlohy tak mnohého člověka podobají se v rozvinu svém vložce v knize, naznamenávající místo, kde někdo *jiný* mysliti a o myšlénkách jiného přemýšleti přestal.

71 Spiritualisté se těší, že nic duševního nepřijde nazmar, že to žije v celém lidstvu dále. Vidí stálý pokrok, kdežto by měli vidět jen změnu. Zapomínají, že jakož od počátku, totiž od věčnosti, nepřibylo ani neubylo hmoty, nepřibylo ani neubylo také *života* hmoty té. Zapomínají, že celé lidské pokolení je v poměru k věčnosti právě jen také efemérkou, kterou vidíme ráno se lihnout, dopoledne mladistvě růst a bujet, pak plodit a navečer umírat. Materialista tuší konec efemérky lidstva a klade zato tím větší váhu na individuum. V tom je právě nejvýš vznášející myšlénka, že takové individuum člověk dovede se povznést až k poznání věčných zákonů, veškerou matérii řídících, že dovede se povznést alespoň v myšlénce nad smrtelnost a pracovat jakoby pro nesmrtelnost. Individuum samo na sebe velkou váhu kladoucí je schopno postupu z lásky k sobě, k svým a k vlasti; spiritualismus lehko přivádí jednotlivce k tomu, by pokrok přenechal lidstvu celému, jež „pokračovat beztoho musí", a aby se stal kosmopolitou i v ošklivém slova smyslu.

72 Přirozený talent tak mnohého člověka prostého jen právě proto nás zajímá, že ze vzdělanosti naší praničeho nezískal a že vidíme nejzvláštnější sílu i krásu jeho. Mnohý zase člověk zdá se že studoval jen proto, aby jeho netalentovanost byla tím zjevnější. Je tomu jako s drahokamy. Mnohý jak pěst velký má pro nerostopisnou sbírku cenu velkou; kdyby byl uměle broušen, scvrkl by se a cena jeho sklesla by na několik krejcarů, as na tolik, mnoho-li obnáší denní mzda diurnistova.

73 Zlé i dobré vlastnosti zvířat objevují se v člověku všechny. Na prvnější máme někdy zlost a nazýváme je zvířecími; dobré vlastnosti ale nás nesmírně těší, nazýváme je *čistě* lidskými, ano i božskými.

74 Není tak zle s odumíráním rozkoši! Odumíráme zároveň tolikéž žalům, vše se vyrovnává a člověk je vcelku pořád stejně rád živ.

75 Starší lidé jsou strom s ovocem *dozrálým*; což se divíte tedy konzervatismu jejich, jakž můžete žádat, aby totéž nadšení, tutéž radost měli pro „větřík a déšť", kterého se mladším strůmkům kolem dostává, jakou mají strůmky tyto teprve květ nasazující? Dosti na tom, nechtějí-li dlouhým stínem svým jim obého ubrat, dosti na tom, podrží-li alespoň smysl pro barvu květů nových a nasadí-li alespoň někdy také ještě poupě nějaké!

76 Spisovatelé ve velkých městech narození nemají těch výhod, jaké mají narození v kraji vynikajícím *původními* krasami přírody. Třeba bylo město krásné jako Praha, — hluk a tisícerý styk lidský nedopustí plného zažití té krásy a nedovolí, aby se ze zažitého vyvinul názor a obraz i cit původní. Vždy si myslím, že například Norvéžsko mělo by vlastně rodit jen samé velké, původností svou překypující básníky, a divím se tomu, že Björnsonové jsou tam úkazem tak řídkým.

77 Že slovo není ve většině případů ničím proti činu, ukazuje se nejlíp při náruživosti. Hrozbě v náruživosti pronešené nevěříme, urážce snadno odpouštíme, béřemť zde náruživost za *lež*; avšak čin v náruživosti vykonaný naplňuje nás plnou váhou *pravdy*. Naruživý čin je zcela jiné koření než naruživé slovo!

78 Proč neobrazí sochaři spravedlnost vždy co anděla a proč neobrazí každého anděla co symbol spravedlnosti? Vždyť je přec spravedlnost nejandělštější ze všeho!

79 Skoro se bojím napsat, že *jistou* lhostejnost k původu národnostnímu mám za jakési svědectví o šíření se zásad demokratických, které nekladou váhy na původ, ať je již jakýkoli. Ovšem že sobě budu lhostejnost tu podobně vykládat jen u těch, kteří vedle toho politickými poctivci jsou a také ni povinností k rodině ani k vlasti nezanedbávají.

80 Největším uměním je umění vzdělávání lidstva a dobrý učitel či vzdělavatel největší umělec. Hluboký v tom leží smysl, brilantní klam, že stará svatá Indie vylučuje tak mnoho lidí z kruhu těch, kteří vzděláváním se smějí se povznést na umělecký plod. Umění v našem nynějším smyslu, kteréž se tak chvástavě na olympickou výši staví, považovali tam za prosté řemeslo a prostý Hindu básnil části Rámájany a tvořil ony podivuhodné skulptury, které jsou průsvitny jak ztuhlá mlha a úplně se prvním uměleckým plodům starším i novějším rovnají.

81 Pokud jsem nosíval ve svátek a v neděli jiný šat než ve všední den, bylo mně ve sváteční šat oblečenému o všední den vždy nesmírně ouzko. Ostýchavě šel jsem lidstvem za prací se hemžícím a byl jsem tomu velmi povděčen, když jsem konečně cíle svého došel a ukryt byl. Úctu tu práce na každém vynutí, kdož vůbec kdy v živobytí svém pracoval.

82 „Žaloba na úpadek divadla je tak stara jako divadlo samo. Skoro vtipu se podobá věta, že divadlo klesá již tak dlouho, jak dlouho je. Již Aristofanes toužil na špatný vkus Athéňanův, kterým byla truchlohra Euripidova milejší než truchlohra Aischylova.“ — Přitom obdržují také herci od věků svou „klesající“ část. U těchto je příčinou, že nenechávají se *vychovávat* vědeckou architektonikou dramatickou, že každý umělec *pravý* je jenom individuálním, ze sebe vše pracujícím. Dovede-li vyvolat umělec následovníky, „školu“ svou, je tato vždy slabší mistra svého; nebude jinak, pokud vedle mistrů nenastoupí věda.

83 Není pravda, že kdož od dětinstva sám na sebe poukázán, nejspíše dojde uvědomělé samostatnosti. Takový světem otloukaný cítí příliš často a mnohdy velmi trpce závislost svou od ostatních, a když se konečně vyšine až na samostatnost samu, je vždy v jistém strachu o ni. Ten však, kdož nikdy nikoho mimo rodinu svou nepotřeboval, cítí se hned od dětinstva a podrží jistý pocit osobní pýchy i v dobách nejhorších, ač pozbyv jednou samostatnosti hmotné, málokdy dovede sobě pomoci nanovo.

84 Kde není vražd, přibývá samovražd; v dobách válek samovraždy zcela vymírají. Vzdělanost béře z ruky zbraň a ze srdce srdnatost; kde však při nemožnosti obrany srdnatost přece ještě trvá, stává se, že člověk raději sama sebe ze života vyhodí, než aby duševně i hmotně umíral pomalu.

85 Každý je konečně tím, čím se na základě svých sil a *všech* okolností učinil. Z toho vysvítá relativnost pojmu o lidech zlých. Můžem jich litovat, *musíme* je neškodnými učinit, trestat je *nesmíme*.

86 „Bez ctižádosti práce zemdlí," praví se. Ctižádost je konečně všechno, chcem-li. I ten, kdo pracuje do největšího zemdlení jen kvůli skyvě chleba, sotvaže dostačující na udržení života, dokazuje, že přikládá životu svému váhu velkou.

87 K chudému můžeš vždy být hrubý; myslíť, že to musí býti tak.

88 Každý skoro spisovatel učiní sobě hned z mládí koncepce na díla pro celý skoro život. Pokud děl těch neprovede, je mu ostatní zcela mimotní, a on bojí se skoro, aby myšlenek a obrazů nerozplýtval na ujmu děl těch velkých. V tom ohledu žebře sám u sebe, a přemnohý zemřel co duševní žebrák, maje v skrytosti celé poklady.

89 Šťastný člověk nemá pro nikoho času, kdož je mimo kruh ten, na němž se právě štěstí jeho zakládá; nešťastný ale žádá, aby celý svět měl pro něho času dost. Štěstí pro nešťastné, že zcela šťastných je tak málo!

90 Humanisté se mýlí, myslíce, že šíří-li vědomosti, ničí mimo nevědomost zároveň i hlupství samo. Což se naučil kdy již některý osel číst?

91 Jen lidé duševně rozhodně malí neb rozhodně velcí dovedou povahu svou udržeti poměrně důslednou, čistou. U obou je jakási kamennost náhledů, konají vše z přesvědčení, a ne co výsledek okamžité reflexe, a kdyby měli jeden čin stokrát vykonat v dobách i poměrech nejrozmanitějších, vykonají jej vždy stejně. Ostatní lidé „plavou".

92 Uvažuje-li člověk nekonečnost všehomíru, drobnost země naproti vesmíru tomuto, zákony přírodní, dle nichž se čas od času na zemi té všechna kultura ničí, pak slabost svou vlastní a krátký život svůj, nesmí zoufalou tu myšlénku domyslit, aby se nezbláznil, nebo aspoň nepoddal *pouhému* požívání. Že však i v užívání tom stýká se zase s jinými lidmi užívajícími, že hledí požitek zdokonalit a rozmnožit, vyvine se přec zase jakýs pud pokroku a uznávání společenských zákonů.

93 Ač každý zdravý člověk poezii dobře rozumí, povstávají někdy přec nejsměšnější hádky o to, co je poetické. Bývají doby vyšeptalosti duševní, kdy se nehledí k harmonickému celku, nýbrž pouze k zevnějšímu, slovnímu vyšperkování. Řada pěkných obrazů, slova mateřidoušková platí za poezii bez ohledu na to, je-li jich potřebí, ba hodí-li se vůbec. A kdyby se těmže lidem řeklo, že je mladoněžný šat a fábor na scvrklé ženštině krásou nebo že jsou výroky přezralého dítěte či nebohého šílence poezií, vysmáli by se sami.

94 Jinoch teprv životu se učící hledí myšlénkou a vtipem nejen zářiti se sám, ale i jiné vzdělávati *všude*. Muž na život

již dozrálý dovede ale ve všední společnosti také často býti všedním; přesvědčil se již, že masu nemožno předělat, a nemá-li myšlénka přijít nazmar, že musí být pronešena jen na místě pravém.

95 I dobrý kritik snadno nechá se svést k tomu, aby vědomě sám něco slabého napsal. Seznalť dobře, že svět uznává tak mnohého z pouhé zdvořilosti, proč by právě k němu byl hrubiánem?

96 Neuznáním současníků bývá vinen také spisovatel sám. Čím lepší věci píše, tím méně je s to sám povyk o nich způsobit. Spisovatelé povrchní jsou ale zato jako neplodná slepice kdákačka: tato kdáká nejvíc a hospodyně najde po ní vždy jen pouchle.

97 Starší škola politiků (i našich) má hlavní vadu tu, že myslí, *mohouc* nad lidem stát, že také *musí* stát nad lidem a opovrhovat jeho míněním. Starší jsou pouzí *filosofové*, mladší pak již praví *politikové*, stojící v lidu a s lidem: onino nalézají se ještě v stínu doby, která stavěla naproti *politice* co výhradnímu majetku králů *filosofii* co kritiku lidu; že ale kritika ta nesměla být hlasna, že se musila obmezit na kruh jednotlivcův a i tu že směla jeviti se jen v rouše učeném (aby se alespoň *nezdála* býti přístupnou člověku prostému), bylo jednotlivci snadno povznésti se vysoko *nad* proud člověčenstvem vládnoucí.

98 Škoda, že lidé nemohou právě tak se těšit na narození své, jakož se bojí před smrtí! Myšlénka smrti hledí do života jako měsíc do podzimního dne: objeví se hned po poledni na modré obloze a umrlčí jeho lesk připomíná již konec dne.

99 Když čtu plody jiných spisovatelů, je mně vždycky zcela biblicky: můj „duch vznáší se *nad vodami*“. Skromná myšlénka, že ne?

100 Piš každý spis svůj, jako by byl posledním v životě tvém,

po něm jako bys nemohl pranic více učinit své nesmrtelnosti k vůli.

101 V poctivost co pojem se věří, nikoliv ale v poctivé lidi. Jak mnohý stal se již nepoctivým, že mu lidé poctivost upírali! Nelze žádati, aby měl každý na pouhé ideji dost.

102 Zpráva o nějaké ztrátě přítelově dojme nás jen tenkráte opravdově, když sami něco podobného ztratiti můžeme. *Po* úmrtí mého otce nedojala mne pak už nikdy zvláště zpráva, že někomu otec zemřel; ovšem ale zachvěl jsem se ještě vždy, kdykoli jsem slyšel, že někomu matka skonala.

103 Nejjistější prostředek k jistému zbláznění se byl by, kdyby člověk znal všecky úsudky lidí o něm a všem by vyhověti chtěl. Kdyby se ale šílenci skutečnému zase říci mohlo, jak jednohlasně lidé soudí o rozumu jeho, snad by ho souzvuk ten uzdravil.

104 Spisovatel mnohý zemře slavný, a než tělo jeho po sedmi letech vykopají, je zapomenut. Jako by dlouhé spaní to bylo ho zhloupilo!

105 Příroda hučí si píseň beze slov a my k tomu formujeme city a boly své, myslíce, že kvůli nám tak žalně zpívá. Šťastný klam člověka, který celý svět sobě podřizuje, a přec nejnahodilejšího dojmu sám je otrokem! Meluzína zaduje do nejprozaičtější píšťaly, třeba do komínu, — a my brečíme.

106 Český žebrák má v múdrosloví svém větu: „Však když nedá chudý, bohatý jistě nedá!“ Šipká ironie a bolestná pravda! — Ale bohatý *šlechtic* dá a pomáhá zchudlému šlechtici vždy, zde máme tedy výminku. Nejspíš že se obyčejně oba cítí ⟨stejně⟩ duševně chudí.

107 Není-li to zřejmým a čestným vyzváním šlechtictva k zločinům, když šlechtic, spáchav zločin, stává se za trest občanem, jakým my jsme?

108 Mnohdy sobě myslím, že dost vyřkne se u nás vět, kterým by se svět obdivoval, kdybychom byli například národem francouzským. Že nemají váhy k provedení mluveného, to jest nejtěžší kletba národů malých.

109 I nejlepší víno rýnské liší se právě tak od čistého šampaňského jako německý duch od lehkosti, příjemnosti a vůně jarní; podzimní vůni dobrého, obsažného sena má zato *jen* duch německý.

110 Když oslava jednotlivci učiněná může se považovati za výraz celého národa, buďte opatrni, aby nemohl přitom skutečný některý muž říci: „Netřeba se štítit býti *pohaněn* národem tím!“

111 „Směšná a přímo protivná podívaná,“ pravil kdosi, „je na divadelní ceduli od předešlého dne. Tať se hodí jen za obálku na věčnost a hrdost herců.“

112 „Vždyť pravil jsi: chimérou jesti zlato jen,“ zpívá se v Robertu Ďáblu. — „Na lyrické básně mám času dost, cit zbude také ještě, až myšlénku míti nebudu,“ slyšel jsem rozprávěti mladého básníka. Myšlénka se mu vyžila, cit se ale mezitím také otřel — „Vždyť pravil jsi —“!

113 Cestuješ-li kvůli cestopisu, zaznamenávej ihned pilně, co tobě novým, od navyklého rozličným býti se vidí, sice ztratíš návykem za krátký čas smysl pro pozorování zvláštností. Podobně má se to s cestou celým životem. Díla spisovatelova možno nazvat životním jeho cestopisem, v němž dokazuje, uměl-li cestovat, uměl-li se dívat a jak se díval. Zaznamenávej pilně myšlénku a cit v prózu a píseň, dokud svět je ti novým; když ti zevšední, zevšedníš také ty.

114 Goethovu „Ist nicht im engen Raum des Lebens zu erreichen“ jinoch nerozumí, muž se před tím chvěje, stařec nad tím pláče.

115 Myslím, že spisovatel, který by nesměl pro náhrobek svůj vybrat jiného nápisu než název *jediného* díla svého, zvolil by dílo, kteréž posuzující lidé pokládají za jeho nejslabší. Otec mívá nejhloupější své dítě nejráděj, protože pozoruje na něm známky duševnosti, kteréž jiným zůstávají skryty.

116 Děti chudých rodičů, dokud jsou nedospělejší, stydívají se za rodiče své, třeba měly srdce takto nejlepší. Mlčky se jim to musí odpustit. Fantazii dětské patří celý svět, dítě je přesvědčeno, že může všechno mít a vším být, zastydí se tedy, že rodiče nezmohli toho, co jemu, dítěti, je tak snadné. Reflexe té ovšem nemá, cit ten ale jistě.

117 Přes skluzkosti musí herec jen sklouznout; hledí-li polechtat mužský parter, dělá z Múzy nevěstku.

118 Mnohý člověk nemá nic lidského do sebe mimo slabosti. Štěstí pro něho, je-li alespoň v těch velkým.

119 Nejdojemnější a nejmocnější důvěru v ideál svůj má revolucionář „z řemesla"; nechť ho zklame tisícekráte, on věří zas.

120 Veselohru z českých dějin nebyl bych nikdy s to napsati.

121 Mnozí myslejí, že nestálý člověk byl by nejlepší cestovatel. Vandrovník ano, ale ne cestovatel s účelem a výsledkem. Dobrý cestovatel nese cíl cesty v sobě vznešený, i když nemůže ani patu z domova vytáhnout.

122 Podivně mne překvapil třicátý rok mého života. Až do jeho zakončení plýtval jsem časem jako milionář penězi; nyní stojí milionář zaražen u pokladnice povyprazdněné, počítá zbytek a nedůvěřuje ani tomu zbytku. Zdá se mně, že se stanu lakomcem, a ten života neužívá. Cítím se pojednou býti ⟨už⟩ strašně starým!

123 Nemám nikdy chutě pustit se do obšírného literárního díla; někdy se mně zdá, jako by v tom byla předtucha krátkého života.

124 *Hloubku* myšlénkovou může člověk vážiti jen sama ze sebe, formy a barvitosti nabývají myšlénky pak zase u styku se zevnějšími objekty, s lidmi. Jen neračte proboha voliti sobě příliš široký kruh těch lidí, tak široký, že tůň přátelství změní se na mělčinu pouhé známosti. Jen mezi přáteli, kteří nás, způsob našeho myšlení a cítění úplně znají a i nejhravějšímu odstínu jeho porozumějí, plodí se myšlénky hojnější a stojí to také za to, ploditi je. Proto také nemá básník nikdy sáhati k činnosti politické, musíť se při ní s příliš mnohými „spřátelit", každý žádá kus koncese a z básníkovy individuálnosti stane se tuctová povrchnost. A proto také rodí se spíše sto krásných a velkých myšlének poetických než jedna velká politická.

125 Jen málo jsem sobě vždy všímal příkrého soudu nebo bídné pomluvy jednotlivcovy, nu a lidstvo *celé* — s tím se může člověk srovnat, to nepomlouvá. Pomlouvalo by snad, kdyby jiné samostatné lidstvo stálo *vedle* něho.

126 Život lidský porovnávají někteří s jízdou. Ano, jeden jede s čtverospřežím v kočáře nadherném, druhý se přilípne co lokaj nazad kočáru, třetí postrkuje bídně trakař před sebou a čtvrtý jede na šibeničné káře. Všem ale ubíhají při jízdě vůkolní předměty vzad, nejkrásnější i nejprotivnější zjevy zdají se píliti tam, odkud jsi vyšel, a *musíš* konečně zatoužit po tom místě opuštěném, po mladosti své.

127 Politikové naši zdají se většinou z psychologie toliko znáti kapitolu o náruživostech; proto také úspěchy jejich slábnou a mizí s náruživostmi lidu.

128 Písně v lidských prsou naskytujou se jako granát v Čechách, jako démant v Hindostanu. Tu dřímají v naplavenině nebo říčním písku a prostý rybář je vyloví, onde jsou

v prsti orné a oráč je vyorá; bývají ale také zarostly v tvrdé skále a skála se musí roztrhnout, má-li démant z ní vyjít.

129 Statistika duševních chorob vykazuje, že nejvíc lidí zblázní se v stáří mezi třicítkou a čtyřicátkou. Ba věru nejodůvodněnější a nejpohodlnější to čas k zbláznění se, když člověk přijde k přesvědčení, že je květ i síla vlastně pryč, že jsme se nalezli na scestí a život, jehož nemožno znovu počít, že je zmařen. Mimovolně přikládáme ruku k čelu!

130 Prahloupý je náš zvyk při nadpisech listů: „Milený příteli" ap. Pokud upřímným lidem nadpis naznačoval hned tón, v jakémž se celý list drží, byl v tom smysl, jaký například v každé dobré předmluvě; nyní ale, kdy jsme to přivedli ve zdvořilosti tak daleko, že mezi „*Vážený* pane" z počátku a „*Ostatně* ve vší úctě" vměstnáme celý kriminál nadávek a perfidnosti, musíme se ohlížet po nadpisech jiných.

131 Zle jest pro spisovatele, když píše kvůli výdělku, hůř, když věci časové, nejhůř však, když kvůli tomu, aby se vůbec něco psalo.

132 První vystoupení u veřejnost nebývá pro spisovatele podobně těžké jako druhé. Ať byl při prvním vystoupení uznán, nebo ne, musí mít před druhým mnohem více strachu.

133 Lidé lili mnohem dříve z olova střely než písmo; toto musí tedy déle zas trvat.

134 Každý nadšený český spisovatel podobá se onomu hrdinovi, jenž velel, aby se slunce vrátilo, když už zacházet chtělo.

135 Básníkem se musíš narodit, hrubiánem ale taktéž; jsi-li tak šťasten, že jsi básníkem i hrubiánem, staneš se velkým básníkem.

136 Železo rozohnit dovede každý, ukovat však málokterý. Citů má každý dost, ale spojující myšlénka? — Proto také tak mnoho lidí počíná básnit; kolik však jest těch, jichžto život zůstal básní a již co básníci skonali!

137 Zdá se, že má láska podivnou ozvěnní sílu, jež všecko hloub a důmyslněji rezonuje. Cokoli milenec řekne, je milence hluboké a duchaplné, snad proto, že mu vidí až na hloub duše a lehce poznává, že i nejjednodušší slovo, nejprostější myšlénka zase s jinými předcházejícími, sprovázejícími a následujícími spojena jest a jimi teprv pravou svou barvu a důležitost nabývá. Mnohé důmyslné a hluboko procítěné slovo zdá se nám takto být pouhou maličkostí, poněvadž je posuzujem jen dle toho, jaké myšlénky a city zase v nás budí. Nepopřejem sobě někdy pro krátkost času, někdy pro svou lehkomyslnost dosti času, abychom bližního srdce i mysl poznali, a bylo by více úcty, kdyby bylo více — — rezonance lásky.

138 Zbytečné naříkání, že umění stavitelské klesá! Duch lidský mnohem obratněji sobě nyní písmem počíná a také prospěšněji. Dovede se přizpůsobit každému i sebenepatrnějšímu pokroku, je věčně všem současníkům i potomkům srozumitelný, kdežto nyní už mnohým stavitelským slohům ani nerozumíme. Až dosáhne lidský duch nejvyššího stupně, postaví sobě slohem pomník, jaký všecky předešlé předčí a k němuž všichni národové s láskyplným srdcem přispějí a přilnou. Pravdu zajisté nevývratnou vyslovil Claude Frollo slovy: „Písmo zabíjí kámen.“

139 Velká chyba lidí je, že se jinak pohybujou ve společnosti než doma.

140 Slova „Čeho nechceš jinými utrpět, nečiň jiným“ jsou první větou blahoplodného egoismu. Kdo nahlídne smysl slov těch, nepotřebuje zákonů a žije vždy a všude svobodně.

141 Radil bych všem, aby přečetše knihu, ještě jednou úvod

četli, zbude jim pak snadná práce, chtějí-li to, čemu se z knihy naučili, v systém svých myšlének vřadit.

142 Jsem přesvědčen, že každý zalhaný znamenitější duch negativní je mnohem větší než uznaní velcí duchové jeho času. Postavit se proti proudu, bořit předsudky, lidi líčit, jak vypadají nazí, a dokázat, že kde zdánlivá rovnost, krejčí vatou pomáhal, snášet všechny nadávky a urážky, jakých blbost, odhalená špatnost a zahanbená nízkost nakydati může, je zajisté těžší, namahavější, a tudyž i většího ducha vyžadující než ustanovení systémů pozitivních. Negativní duch povrhne všechny překážky, prachem odstraní skály předsudků, odstraní všechen neřád; pozitivní pak na vyčistěné a připravené půdě počne stavěti a bez překážek stane se slaveným, kdežto onoho křižujou, klnou a — zapomenou.

143 Německá estetika má vše za „považlivé", třebaby v lidské přirozenosti zakořeněné, co člověka při uměleckém díle náhle zachvátí a jím zatřese, aniž by se proti kouzlu tomuto brániti mohl. Libuje sobě jen v tom, co mezi prvním již dojmem hned učeně rozebírati lze.

144 Lituju každého počátečníka, který hned při počátku svého snažení se s takým uznáním setkal, že se vyrovnalo jeho snažení a nadání, aneb obé ještě převyšovalo. Je-li básníkem a má-li několik nerozumných přátel kolem sebe, je brzy po něm veta. Přátelé, skutečným nadáním oslnění, vychvalujou vše, co píše, a mladý básník myslí konečně, že ani nic prostředního nedovede a že všechno, co *nadaný* básník napíše, dobré býti musí. Jsou-li však mezi přáteli jeho i komponisté, toť brzy ho vsadí celého v hudbu a zkomponujou mu pohřební marš. Vysoce nadaný Brachvogel svým Narcisem tolik slávy vydobyl, že Babenbergy vbrzku dokázal, jak milionář hanebný bankrot dělává. Málokterý (musí být už tak mohútný jako Goethe a žíti v těchže příznivých poměrech i materielních) vyšine se přec ještě výš; nejspíš však se stává pak z něho vypočítavý a zkostnatělý

duch, jenž všeho boje prost, kterým by se jeho individuálnost ještě dále a úplně vyvinouti mohla, buď dle všeobecně uznaných pravidel pracuje, vypočítává a klasický led na svou horkou lebku přikládá, buď z počátečních prací *vlastních* si principie umění odvozuje, jaké jen k jednostrannosti vésti mohou.

145 Líp jest, že chodí chudoba otrhána, než aby chodila zcela naha. Pak by mnohý řekl, že se jí povětří netkne, poněvadž je už „nahotě zvyklá".

146 Jediná antika nás spíše uspokojí než celá novější výstava. V oné se zobrazuje vyzrálý duch a směr celého národa, v této vidíme při každém čísle vyvinující se, bojující směr individua. Tím se také stává, že často antika co výhradný vzor všeho umění umělcům se určuje; zralý směr celého národa skoro nikdo se zatracovati neopováží, proti individuálnímu vývoji jednotlivce se však lehko mnohé jiné individuum prohlásí.

147 Poetů není v dobách mocného převratu potřebí, jako ne zpěvních ptáků při bouři, kdy si vítr sám svou mocnou píseň hučí. V době takového převratu je vše nadchnuto vysokou myšlénkou čisté lidskosti, každý drvoštěp je básníkem a básníci katexochén dovedou pak málokdy co lepšího.

148 Nejvíce mne mrzí při chudobě, že stává se dle panujících náhledů tak často směšnou. Často by zajisté chudý bohatcům v cestu vstoupil a jim zabránil, aby jím opovrhovali, kdyby se za svůj rozervaný a pošpiněný šat nestyděl.

149 Často se vytýká chudým, že mají příliš mnoho dětí. „Krásné jest" — praví Juvenál — „být majitelem alespoň něčeho, a kdyby to byla ještěrka!"

150 I sebe mlčelivější a rozumnější člověk stává se, mluví-li jazykem jemu méně známým, alespoň poněkud zbytečným

tlachalem. Chce množstvím nahradit, co ostrosti a hloubky schází.

151 Ze ztráty dobré pověsti by sobě mnozí lidé pranic nedělali, kdyby nebyly s dobrou pověstí mnohé hmotné výhody spojeny.

152 Kdo je dobrý a vždy jen dobré činil, nepozná lidí tak dokonale jako člověk zlý. Dobrý váží vždy jen ze sebe, zlý ale již po jediném zlém svém činu jakés ⟨cizí⟩ divné moci nabývá, kterouž i tajnější záhyby lidského srdce prohlíží.

153 Upadne-li mužský na ulici, stydí se — proč? Že svět žádá podivným způsobem od muže, aby také nepředvídaným okolnostem, které mu nohy podráží, se ubránil.

154 Nedivím se lidem duchaplným (a těch je i v nejnižší lidské společnosti), že tak často poddávají se pití. Čivy jejich se znenáhla až k pravé chorobě rozohňují, dumání otravuje den, sny užírají noc — „jen bláhovec spí dobře," dí Narcis. Pak ale zasahují sny ty noční s celou svou ďábelskou hrůzou a fantastickou palností také do bdění — jakž nemá chorý sáhnout k prostředku uspávajícímu! Dovede-li se ale uspat, jen probůh pak žádné probuzení, neboť probuzení je šílenství!

155 Jean Paul podotýká kdesi, že v lásce jemnosti děvče pozbývá, jinoch nabývá. Lze tím vysvětliti, že děvče láskou samo ze sebe, z úzkého kruhu svého srdce vystupuje, v tak ideálním kruhu ⟨ale⟩ před lásky časem poutána bývá a v lásce pak skutečnost seznává a vidí, že není pouze pro oblaky. Muž zas vidí, že srdce je vlastně mnohem větší kus masa, než kdy myslíval.

156 Básníkem je vlastně každý mladý člověk, pokud právě se nepřesvědčí, jak mnoho či málo mají ideály obsahu praktického. „Ti nepolepšitelní", kteří i pak věří ideálům dál, jsou básníky v krásnějším slova smyslu.

157 Se zálibou čtu písmo, kterého jsem posud byl nečetl. Rukopis cizí je tak jako člověk cizí; rádi ho zkoumáme a teprve po nějakém čase dovedem ho čísti zcela zběžně, takže můžem někdy pak již při počátku věty uhodnouti celý smysl její.

158 Historik má těžké postavení! Píše-li o národu vlastním, říká se, že je buď stranným, buď příliš osobním; píše-li o národu cizím, mluví se, kdy haní, zas o stranictví, a řekne se, kdy chválí, že *píše satiru na vlastní národ*, — jako se stalo nebožtíku Tacitovi s Germanií.

159 Někteří lidé, zvláště patřící k privilegovanějším třídám společenským, podobají se zcela oněm druhům hmyzu, které jiným zvířatům vředy působí, aby vlastní jich mláďata živa býti mohla.

160 Není pravda, že láska chudobu a neštěstí vždy snesitelnější činí. Člověk neštěstím pronásledovaný a chudobou stížený cítí příliš dobře, že lásky *potřebuje*, a právě proto každý důkaz té lásky v něm nemilý, někdy až k nesnešení nemilý cit budí.

161 Rád bych to viděl, jak by lidé vypadali, kdyby byli zcela dobří. Učiněná pedantérie!

162 Člověk by měl nesmírnou podnikavost a důvěru ve své síly a svého ducha, kdyby ho smrt nepoučovala, že nestojí mimo hmotu a že jsou věci, jichž překonati nelze nikdy.

163 Každá naše myšlénka je obraz něčeho, co jsme viděli nebo slyšeli, a že je člověk přitom jakby zrcadlem a zrcadlo každé z poněkud jiného skla sestává, jsou pak i myšlénky různé barvitosti. České sklo bývalo pro svou červenost vyhlášeno.

164 Náhledy nechť se ctějí, jen ne zastaralé; držíť se jich

lidé buď ze špatnosti, buď z hlouposti, a proti obému jest boj povinností!

165 Jakž se člověk rád klame! Když pták v kleci zpívá sobě, myslíme, že zpívá nám.

166 Známé naše národní pořekadlo přirovnává ženu — k cibuli. Proto také pláčem, sotva jsme k ní byli přivoněli!

167 Chtěl bych býti „spisovatelem nepíšícím"! Domyslit se může každá myšlénka, domyslit třeba až k šílenosti, dopsat ale skoro nikdy.

168 My mužští ženám vlastně pramálo rozumíme, proto také je tak nedostatečně popisujem a proto bych také sobě přál, aby například o divadelním představení psali vždy referent — a referentka.

169 Není nákažlivější nemoci nad sprosťáctví. I povahy lidí, kteří se dříve zachvěli, když jen slova sprostého zaslechli, zakalí se zakrátko při častějším styku. A přece vymírá sprosťáctví. Snad tím, že sprosťáctví je vlastně pohodlnost ducha a lidé vždy méně a méně času mají býti pohodlnými.

170 Kdyby se všichni lidé zapřisáhli a usnesli, že k cíli celému člověčenstvu kynoucímu ani o krok se nepřiblíží a pranic nového nepodniknou, bylo by už usnešení toto něčím novým a mělo by za sebou snad velmi rychlý pochod k cíli zamítnutému.

171 Každá doba je vztahmo „dobou přechodní". Že pak proměn dobou způsobených a nás se někdy třeba nemile týkajících vždy rádi nemíváme a potomkům nebo předkům svým milerádi bychom přenechali, vysvětluje konzervatismus každé doby.

172 Herrmann Marggraff diví se (v úvodu k Wenglerovu Hausschatz der deutschen Humoristik), že při velkém poč-

tu německých spisovatelek žádná posud v oboru čistého humoru se nepokusila. Já se nedivím, jelikož ženská vůbec, zvláště pak německá, kde mužští v tak abstraktní výši myšlénkové se pohybujou, výdatného humoru co *spisovatelka* schopna není. Spisovatelka je posud vůbec již výminkou a vstupuje v chrám té svaté obce, která o vzdělání a pokrok svých bratří písemnictvím pracuje, vždy s pocitem nesmírně vznešeným a opravdovým. Mužští jsou tu už spíše zdomácnělí, as tak, jako kostelníci, ministranti a svíčkové v chrámě zdomácnějí; ženská však zůstává po celý čas v chrámě myšlénkovém v rozhárání opravdovém a celé její působení v něm je až do konce vznešenou modlitbou, někdy ovšem naivní modlitbou dítěte. Ženské jsou hlavně domácím kruhem vychovány, rozumějí tomuto nejlíp, a poněvadž se srdce lidské, bohužel, jen soukromě a v domácím kruhu přirozeně objevuje, rozumějí ženské také nejlíp srdci. Ženská co spisovatelka vždy nakreslí život duševní, jak daleko se na cit obmezuje, mnohem bystřeji; nebude se snad po prvotní příčině některého fakta ohlížet; následky toho fakta, kteréž v ⟨srdci⟩ citu člověka vyvolalo, vylíčí ale dopodrobna, ukáže dále, jak z citu toho nový zase čin vyrostl, a vylíčí nám takto přirozenou cestou protivy mezi prvním a druhým činem, jimž často nerozumíme a jež někdy i z nestálosti povahy vykládáme. Muž všímá sobě zase života veřejného, v němž se rozum spíše jeví než cit; měří jaksi nově povstalé světy, aniž by mikroskopicky prozkoumal infuzorie, jež je vytvořily. Kdybych nazval humor darem *přirozeným*, prohřešil bych se proti svým náhledům o schopnostech, maje vždy za to, že jen zevnějšími okolnostmi každá schopnost se budí a pěstuje. Vím ale, že jakmile humor, jenž o chybách lidských co o pouhých slabostech žertuje, jim nic hlubšího, vyrostlého ze špatné povahy některého člověka nepodkládá a chyby ty jen co vůbec jsoucí a nevyhnutelné beře, — jakmile tedy ten čistý humor rozum a zkušenost ku pomoci přibeře, ihned se v satiru promění, jež chyby lidské ostrým pitevním nožem nemilosrdně rozebírá a zároveň co humoru praktičtější klestiti chce cestu k opravám. Žena spisovatelka musí takovou

sumu zkušeností a rozumových abstrakcí sobě nahromadit, než veřejně s prospěchem vystoupit může, že její humor musel by se už tím proměnit v satiru. Satira ta by ovšem zase přetřásala jednotlivé řízy a záhyby lidského srdce, jako ženský humor přetřásává v skutečnosti záhyby a řízy šatů kolemjdoucích ženštin.